

מאמר 'כוח ההזדהות' -

הרב ישי יזדי, סמנכ"ל פדגוגיה, רשת "בני יוסף"

איזו טעות אנחנו עלולים לעשות כאשר אנחנו מפעילים את חושי התלמידים לצורך העברת מסר... ההבדל הגדול בצורת ההגשה בין דיבורים של 'עשה טוב' לדיבורים של 'סור מרע'... ומהי הדרך הטובה ביותר להעביר מסרים חיוביים. מאמר שנוגע בהררים התלויים בשערה.

חלק לא מבוטל מסדר היום של ההורים והמחנכים הוא העיסוק ב"סור מרע". כשאנו רואים תלמיד או ילד בבית שנוהג באופן לא נכון – בהלכה או בהנהגה – אנו מתייצבים מיד כדי לקיים את חובתנו להפרישו מאיסור.

לאור זאת, נמצא את עצמנו בעמדת ה'מטיף בשער', ומתוך רצון כנה למנוע מילדינו להתנהג באופן לא נכון – אנו, בכוונה או מבלי משים, מתארים כל מיני מצבים שליליים שעל הילד להימנע מלעשותם. בכך אנו חשים כי מלאנו את חובתנו החינוכית ונצליח למנוע מהילדים לחטוא.

אך עלינו לדעת כי כאן טמונה סכנה גדולה: כשמרבים לתאר מעשים שליליים – גם אם אנו מרבים לגנות אותם – אנו מסתכנים בכך שילדינו יזדהו בתת-מודע עם מעשים אלו.

ובכן, מהו כוח ההזדהות?

מבאר הפסיכולוג הנודע הרב שלמה הופמן (בספר "שיחות עם הרב שלמה הופמן") שכוח ההזדהות שיש באדם פועל באופן טבעי – הן על דברים טובים והן על דברים רעים.

דהיינו, כשהאדם רואה מעשה טוב – הוא מזדהה עם זה ורוצה לעשות את המעשה הטוב הזה; וכמו"כ כשהאדם רואה משהו רע ומושחת, הוא גם כן מזדהה עם זה ורוצה לעשות זאת. אף על פי שבמודע לא נעים לו להודות בכך – והוא מתנגד לזה כי ברור לו שהדבר הזה גרוע ומאוס, מ"מ, בתוכו ישנם כוחות שפועלים בו וגורמים לו להשתוקק לזה וכשהוא נחשף לרע (על ידי חמשת חושיו), נוצרת בו הזדהות פנימית ומתעורר בו הרצון לכך.

כאשר התורה מבקשת להרחיק את ישראל מלעבוד עבודה זרה, כותבת היא כך: "ותראו את שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם: פן יש בכם איש או אישה או משפחה או שבט אשר לבבו פנה היום מעם יהוה אלוקינו ללכת לעבד את אלוקי הגויים ההם"...

ופירש"י: **ותראו את שקוציהם** – 'על שהם מאוסים כשקצים'. **גלליהם** – 'שמאוסים כגלל'. **פן יש בכם** – 'לפיכך אני צריך להשביעכם'. עכ"ל.

הקשה הגרי"ז הלוי: מה היה בארץ מצרים בשנה האחרונה לפני צאתם? בית ספר למופתים, עטופים בניסים, ללא שיעבוד. הכינו אותם לצאת ביד רמה, לקריעת ים סוף ולעוד ניסים גדולים ומכות גדולות שהם ראו בעיניהם... והנה פונה אליהם התורה ומשביעה אותם **פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה!!** מי ירצה להתקרב אל השיקוצים הללו שהתורה מעידה עליהם שהם מאוסים ומסריחים?

ומיישב: לא יועיל מה שרואים את הע"ז כשקצים וגללים – כי מכיוון שראו אותה, הרי צריך כבר להשביעם אם לבבם פונה מעם ה'. גם לראותה מאוסין ומסרחין לא יועיל – שאם רק רואים, חיישינן שמא יש בהם שורש פורה ראש ולענה.

ביאור דבריו: טבע האדם הוא שאם הוא מסתכל אפילו בדבר השלילי ביותר – הוא מתגרה, ומתעוררת בו תאוה אליו. לכן צריך להיזהר לא להסתכל על השיקוצים, ואם חלילה כן ראו – צריך להשביע אותם שלא יעבדו להם.

גם בפסיכולוגיה המודרנית מנסים להסביר את התופעה הזו – כיצד הכוחות הלא-מודעים נדבקים לדברים הכי מאוסים. אפילו אם ההסברים שלהם אינם נכונים, מכל מקום צריך לדעת שזהו טבע האדם. לכן צריך להתרחק מהרע כמה שיותר, ולא לחשוב עליו. וגם אם חלילה נכשל בחטא – עדיף שלא לחשוב על כך, אלא ככל שיעסיק את ראשו בדברים חיוביים, זה ייתן לו את הכוח להתגבר על היצר.

למדנו מכאן שזהו הטבע האנושי – שיש באדם כח הזדהות גם לרע. וככל שהוא ייחשף לזה בראייה או בשמיעה, זה יכול לעורר אותו לחטוא, אף על פי שברור לו שהם דברים מאוסים – סוף כל סוף יש סכנה, שעל ידי שיראה אותם – זה יגרום לו לגירוי פנימי, וחס ושלום המחשבה תתעורר עד לרצון לעשות את המעשה הרע.

ולכן החינוך שלנו צריך להיות מושתת בעיקרו על הטוב ולא על הרע. מוטל עלינו לעשות הרבה עסק ועניין מהטוב, ולשתף את התלמידים בעובדות והנהגות של גדולי ישראל בעניינים שבין אדם לחברו.

באופן כזה נצליח לעורר ולדרבן את כוח ההזדהות וליצור הזדהות עם הטוב – שהילד ירצה להיות טוב. את הרע נזכיר רק בדרך אגב – כלומר, שיש בעיה כזו וצריך להיזהר ממנה. אבל לא נרחיב לתאר עד כמה שהרע הוא רע וכו'.

חכמים היזהרו בדבריכם

לעיתים אנו עדים לדרשן נכבד שרוצה לעורר את הציבור, והוא בוחר לגלות את אוזניהם בתופעות חדשות שאינן ראויות שחדרו למחננו – כדי להיזהר מהן. תוך כדי פירוט התופעות לפרטי פרטים, אף בדברים שחלק מהציבור אינו מודע להם – כגון לבוש שאינו הולם, סכנות המדיה וכדומה – עצם ההרחבה והירידה לפרטים, גם כשזה מוזכר בלשון גנאי, יש בה כדי להשפיע על השומעים השפעה שלילית. וכמו שאמר חכם אחד יפה: **על צניעות צריך לדבר בצניעות.**

איך ניצור השפעה חיובית?

נסיים בסיפור שהביא הרב הופמן בספרו, המדגים את הדרך ליצור השפעה על התת-מודע של ילדים – דרך סיפור:

מסופר על הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, שהגיע לביתו אחר יום עמוס בשיעורים ולימוד, וראו אותו עולה במדרגות הבית ותוך כדי מאזין כמה שניות מאחורי הדלת – ויורד. ר' איסר זלמן עשה סיבוב קצר כשראשו שקוע בלימוד, חזר לביתו, ושוב עלה במדרגות, מקשיב כמה שניות מאחורי הדלת – ויורד לעוד סיבוב של מספר דקות. כך הדבר חזר על עצמו מספר פעמים.

ניגש אליו יהודי שראה זאת ושאלו לפשר העניין. ענה לו ר' איסר זלמן: הגעתי הביתה ושמעתי שהעוזרת שרה ומזמרת לעצמה שירים. אם אכנס הביתה – היא בוודאי תפסיק, כי היא יודעת שאסור לי לשמוע את שירתה. הבחורה הזו ענייה ומסכנה - חשבתי: כמה הנאות יש לה בחיים? עד שיש לה הנאה מהשירה שלה – איך אמנע זאת ממנה? עליתי וירדתי שוב ושוב כדי לבדוק אם הפסיקה היא את שירתה....

סיפור ברוח זו יכול לפעול רבות על כוח הרצון, לפתח את הערכים ולעורר רגשות של רחמים והתחשבות בזולת בלב התלמידים השומעים.